

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 marca 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Anna Kowacz-Braun (spr.)
Sędziowie:	SSA Józef Wąsik SSA Jerzy Bess
Protokolant:	st.sekr.sądowy Beata Zaczyk

po rozpoznaniu w dniu 23 marca 2017 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa W. B.

przeciwko L. J.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 4 sierpnia 2016 r. sygn. akt I C 493/15

1. **oddala apelację;**

2. **odstępuje od obciążenia powoda kosztami postępowania apelacyjnego;**

3. **przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie na rzecz adwokata M. M. kwotę 3.321 zł (trzy tysiące trzysta dwadzieścia jeden złotych) w tym 621 zł podatku od towarów i usług, tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.**

4. **przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie na rzecz adwokata M. B. kwotę 3.321 zł (trzy tysiące trzysta dwadzieścia jeden złotych) w tym 621 zł podatku od towarów i usług, tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną pozwanej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.**

SSA Jerzy Bess SSA Anna Kowacz-Braun SSA Józef Wąsik

UZASADNIENIE

wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 23 marca 2017 r.

Powód W. B. w sprecyzowanym żądaniu pozwu wniósł o:

- zobowiązanie pozwanej L. J. do przeniesienia własności nieruchomości położonej w D., B., objętej księgą wieczystą nr (...) składającej się z działki nr (...) na powoda na podstawie art. 231 § 1 k.c.;

- zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kwoty 145 000 zł na podstawie art. 410 w zw. z art. 405 k.c.

Powód wniósł również o zasądzenie od pozwanej na jego rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych.

Pozwana L. J. wniosła o odrzucenie pozwu w zakresie żądania zasądzenia kwoty 145 000 zł na podstawie art. 410 w zw. z art. 405 k.c. w oparciu o art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. i o oddalenie powództwa w zakresie żądania zobowiązania do przeniesienia własności nieruchomości na powoda. W przypadku nie uwzględnienia wniosku o odrzucenie częściowe pozwu pozwana wniosła o oddalenie powództwa w całości.

Pełnomocnik z urzędu pozwanej wniósł o zasądzenie kosztów pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu, które nie zostały uiszczone ani w całości, ani w części.

Wyrokiem z dnia 4 sierpnia 2016 r. Sąd Okręgowy w Krakowie: odrzucił pozew w zakresie żądania zapłaty kwoty 145.000,00 zł; oddalił powództwo w zakresie żądania opartego na art.231 § 1 k.c.; zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 8.856,00 zł w tym podatek Vat, tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu, a wykonywanej przez adwokata M. B.; przyznał od Skarbu Państwa Sądowi Okręgowemu w Krakowie na rzecz adwokata M. S. kwotę 8.856,00 zł w tym podatek Vat tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną powodowi z urzędu.

Orzeczenie to Sąd Okręgowy poprzedził następującymi ustaleniami:

Aktem notarialnym z dnia 06 kwietnia 2001 r. Rep.(...) nr (...) pozwana L. J. i powód W. B. zawarli umowę o dożywocie. Na jego mocy pozwana przeniosła na powoda własność całej nieruchomości położonej w B., gmina D., składającej się z działki nr (...), o pow. 1,16 ha wraz z posadowionym na niej budynkiem mieszkalnym oznaczonym nr (...) oraz udział w 1/2 części w niezabudowanej nieruchomości położonej w B., składającej się z działki nr (...) o pow. 0,16 ha w zamian za zapewnienie dożywotniego utrzymania L. J., dostarczenie jej wyżywienia, ubrania, mieszkania, światła i opału, zapewnienie odpowiedniej pomocy i pielęgnowania w chorobie oraz sprawienie jej własnym kosztem pogrzebu odpowiadającego zwyczajom miejscowym. Ponadto powód oświadczył, że przejmuje do osobistej spłaty należności zasądzone od pozwanej na rzecz D. J., A. J. (1) i A. J. (2) tytułem spłat, zgodnie z prawomocnym postanowieniem o dział spadku po W. J. , Sądu Rejonowego w M. z dnia 21.02.2001 r., sygn. akt I Ns 874/99.

Powód umową darowizny z dnia 28 września 2006 r. Rep. (...) nr (...) darował tę nieruchomość położoną w B. składającą się z działki nr (...) o pow. 1 ha 16a M. P..

Wyrokiem z dnia 3 kwietnia 2008 r., sygn. akt I C 186/06 Sąd Rejonowy w M. w sprawie z powództwa L. J. przeciwko W. B. i M. P. uzgodnił treść księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym w ten sposób, że nakazał, aby w dziale (...) księgi wieczystej nr (...) dla nieruchomości położonej w B., składającej się z działki nr (...), w miejsce M. P. wpisać pozwaną L. J.. Sąd w pkt II oddalił powództwo wobec W. B. wobec braku jego legitymacji biernej. Sąd ustalił, że pozwana L. J. w chwili zawarcia umowy dożywocia z dnia 06.04.2001 r. znajdowała się w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli, a zatem umowa dożywocia była nieważna. Nie mogło wobec tego dojść do skutecznego przejścia prawa własności na W. B., a ten nie mógł z kolei skutecznie darować nieruchomości M. P..

Apelacja M. P. od powyższego orzeczenia wyrokiem Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 10 lipca 2008 r. sygn. akt II Ca 799/08 została oddalona poza częściową zmianą wyroku co do kosztów postępowania.

Powód W. B. w dniu 01 września 2008 r. wniósł do Sądu Okręgowego w Krakowie pozew skierowanym przeciwko L. J., gdzie domagał się zasądzenia na jego rzecz od pozwanej kwoty 350 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od daty złożenia pozwu, a nadto zasądzenia kosztów procesu. Na uzasadnienie żądania pozwu podał, że kwoty 350 000 zł od L. J. domaga się z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia wynikającego z faktu, iż powód opiekował się pozwaną,łożył na jej utrzymanie i wykonał remont domu który pozwana mu darowała. Wskazał, że darowizna nieruchomości została odwołana, a zatem powodowi należy się zwrot nakładów jakie poczynił na nieruchomość i utrzymanie L. J.. Na rozprawie w dniu 5 marca 2013 r., powód wniósł o zasądzenie na jego rzecz od pozwanej kwoty 54 000 zł, wyliczonej przez biegłego jako wartość posadowionego budynku.

Wyrokiem z dnia 05 marca 2013 r. Sąd Okręgowy w Krakowie, sygn. akt I C 60/09 w pkt I oddalił powództwo, zaś w pkt II i III orzekł o kosztach procesu. W. B. wniósł apelację od powyższego orzeczenia, która wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 03 października 2013 r., sygn. akt I ACa 792/13 i ACz 1172/13 została oddalona.

M. P. w 2009 r. wystąpiła do Sądu Rejonowego w M.z pozvem przeciwko L. J. m.in. o zapłatę kwoty 50 000 zł tytułem nakładów poniesionych przez M. P. na odbudowę domu usytuowanego na działce nr (...) położonej w B. nr (...) gmina D., która na skutek prawomocnego orzeczenia w sprawie I C 186/06 stanowi ponownie własność L. J..

Wyrokiem Sądu Rejonowego w M. z dnia 05 lutego 2013 r., sygn. akt I C 173/09 powództwo M. P. zostało oddalone. Apelacja M. P. od powyższego orzeczenia wyrokiem Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 07 listopada 2013 r., sygn. akt II Ca 694/13 i II Cz 823/13 została oddalona.

W sprawie tej Sąd Rejonowy ustalił między innymi, że W. B. po uzyskaniu przedmiotowej działki w umowie dożywocia rozpoczął na niej inwestycje tj. wykonał kanalizację, doprowadził wodę, wykopał studnię, zrobił odwodnienie, sadził drzewka, postawił wokół drewnianego domu fundamenty, wykonał mury, na których w przyszłości miał stanąć dach. Następnie spłonął stary budynek. We wrześniu 2006r. W. B. przeniósł w darowiźnie własność tej nieruchomości na M. P. i wtedy dopiero została przez niego i M. P. dokonana odbudowa budynku, której koszty ponieśli wspólnie powód i M. P..

Z opinii sporządzonej przed Sądem Okręgowym w Krakowie

w sprawie z powództwa W. B. przeciwko pozwanej L. J., sygn. akt I C 60/09 przez biegłego z zakresu wyceny nieruchomości i budownictwa S. S., który szacował tę nieruchomość wynika, że powód W. B. poczynił następujące nakłady na nieruchomość tj. działkę ewidencyjną nr (...) o pow. 1,16 ha, położoną w B.: wykonał odwodnienie wokół domu, posadzenie na posesji drzew (brzoza, świerk, jodła, modrzew, 9 drzewek owocowych: śliwa/grusza, dwa drzewka owocowe czereśni, dwa orzechy oraz jabłoni), budowa studni, obudowa budynku mieszkalnego pustakami (poprzednio ściany wykonane były z drewna), wykonanie nowej konstrukcji dachu, nowego pokrycia, doprowadzenie bieżącej wody do budynku, zagospodarowanie pomieszczenia na łazienkę (zakup oraz montaż bojlera, WC, wanny, armatury), wykonanie podłogi w kuchni (linoleum), zainstalowanie pieca c.o. oraz grzejników, zakup 5 sztuk drzwi, zakup wykładzin podłogowych, wybudowanie na terenie nieruchomości zabudowań gospodarczych (szopy drewniane obite papą).

Wykonane na nieruchomości roboty budowlane wymagały pozwolenia

na budowę zarówno w zakresie przebudowy (odbudowy, rozbudowy, nadbudowy) istniejącej zabudowy mieszkalnej po pożarze, jak również w zakresie wyposażenia w media (przyłącze wody, studnia, odwodnienie). Do prac, które nie były objęte obowiązkiem uzyskania pozwolenia można zaliczyć tylko posadzenie na terenie drzew, wybudowanie zabudowy gospodarczej oraz wymianę wykładzin podłogowych. Powód tego pozwolenia nie uzyskał.

Biegły przyjął, do obliczenia wartości gruntu pod zabudowę obszar wielkości 0,1500 ha, gdyż zgodnie z zapisami Uchwały nr (...) Rady Miejskiej w D. z dnia 30 listopada 2004 r. w sprawie Miejscowego Planu Zagospodarowania

Przestrzennego miasta i gminy D.z późniejszymi zmianami, dla zabudowy zagrodowej oznaczonej symbolem MR powierzchnia działki winna wynosić nie mniej niż 0,1500 ha.

Biegły podał, że wartość nakładów poniesionych to różnica wartości nieruchomości uwzględniającej jej stan po dokonaniu nakładów i wartości nieruchomości uwzględniającej jej stan przed ich dokonaniem. Nakład odpowiada efektowi finansowemu, jaki wywołują czynności dokonywane na nieruchomości, nie zaś kosztom tych czynności. Remont nie podniósł w żaden sposób wartości nieruchomości, gdyż był on prowadzony niezgodnie z przepisami, niezgodnie ze sztuką budowlaną i logiką (nie może zostać pozytywnie ocenione obudowanie spalonego budynku murem z pustaka i nakrycie go dachem opartym na starej zwęglonej konstrukcji).

Koszty związane z remontem/odbudową po pożarze zostały poniesione nieracjonalnie, ponieważ w efekcie nie dały wzrostu wartości nieruchomości. Wartość poniesionych przez powoda nakładów na nieruchomość to kwota 68.000 zł. Wartość zabudowanej części nieruchomości to 54 068,66 zł, zaś wartość gruntu pod zabudową to 121 606,87 zł. Skoro wartość nieruchomości w stanie bez zabudowy, na której dokonano nakładów, przekracza w sposób znaczący wartość nieruchomości zabudowanej to nakłady poniesione na nieruchomość nie mają żadnej wartości.

Wynagrodzenie wyliczone dla L. J. z tytułu bezumownego korzystania z przedmiotowej nieruchomości w okresie od dnia 10 lipca 2008 r. do dnia 15 marca 2012 r. wynosiło 78.799 zł.

Z opinii sporządzonej przed Sądem Rejonowym w M.

w sprawie z powództwa M. P. przeciwko pozwanej L. J., sygn. akt I C 173/09 przez biegłego z zakresu budownictwa i architektury T. B. wynika, że roboty budowlane wykonane w budynku zlokalizowanym w B. na działce nr (...) polegały na obudowaniu istniejącego drewnianego budynku murowanymi ścianami wykonanymi z pustaków ceramicznych, wzmocnionych wstawionymi filarami żelbetowymi, zwieńczonych wieńcem żelbetowym i posadowionymi na fundamencie żelbetowym. Taki zakres robot wykraczał poza definicje remontu już istniejącego obiektu i należy je sklasyfikować jako budowę nowego obiektu lub rozbudowę istniejącego obiektu. Z uwagi na powiększenie kubatury obiektu na takie prace należało uzyskać zezwolenie na budowę od właściwego organu administracji samorządowej. Biegły uznał, że w pożarze z 2006 r. spaleni uległa duża część starego (drewnianego) budynku. W całości spaleni uległ dach budynku i duże części ścian zewnętrznych. Nie uległy spaleni, ani zasadniczemu uszkodzeniu wymurowane ściany.

Częściowo substancja budowlana budynku po pożarze nadawała się do wykorzystania: część murowana w całości oraz fragmenty ścian drewnianego budynku (dwa pomieszczenia). Dach i sufity trzeba było odtworzyć na nowo w całości. Z istniejącej obecnie substancji budowlanej do użytkowania nadaje się wyłącznie część murowana budynku. Części drewniane wewnątrz ścian murowanych są w złym stanie technicznym (częściowo z istotnymi śladami pożaru) i nie spełniają wymogów dla obiektu przeznaczonego na stały pobyt ludzi. Pomieszczenia są za niskie, nieodpowiednio zaizolowane, sama substancja drewnianej konstrukcji w wielu miejscach jest zwęglona lub nadpalona i nie daje gwarancji poprawnej pracy statycznej. Substancja budynku wewnątrz ścian murowanych nadaje się w całości do rozbiórki. Należy także rozebrać dach, ponieważ w części środkowej jest on oparty na pozostałościach ścian drewnianego budynku.

Pozwana L. J. wniosła do Sądu Rejonowego w M. pozew o eksmisję przeciwko W. B., M. P. i małoletniemu D. P.. Wyrokiem z dnia 11 lutego 2014 r., sygn. akt I C 43/10 Sąd Rejonowy w M. w pkt I nakazał pozwanym W. B., M. P., małoletniemu D. P. opuszczenie i opróżnienie ze swoich rzeczy budynku mieszkalnego położonego w B. nr(...), a znajdującego się na działce (...) objętej (...), zaś w pkt II przyznał pozwanym W. B., M. P. i małoletniemu D. P. prawo do lokalu socjalnego i wstrzymał wykonanie pkt I wyroku do czasu złożenia pozwanym przez Gminę D. oferty zawarcia umowy najmu lokalu socjalnego.

Z uwagi na to, że budynek mieszkalny posadowiony na działce nr (...) w miejscowości B. został wybudowany bez wymaganego pozwolenia na budowę i bez legalizacji Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego początkowo nakazywał jego rozbiórkę W. B. i M. P.. Decyzją z dnia 12 marca 2015 r. nr (...) Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w M. nakazał pozwanej L. J. wykonanie rozbiórki obiektu budowlanego – rozbudowy budynku

mieszkalnego skradającej się z żelbetowych fundamentów; posadowionych na nich ścian murowanych z pustaka ceramicznego wraz z filarami żelbetowymi i wieńcem żelbetowym oraz wykonaną nową konstrukcją dachu wraz z pokryciem, posadowionego na działce nr (...) w miejscowości B., gmina D..

Powód wraz M. P. i jej małoletnim synem D. P. do chwili obecnej zamieszkują w w/w budynku.

Poza okolicznościami, które zostały przez strony przyznane (art. 229 k.p.c.) lub też taką ocenę uzasadniał przebieg całego postępowania (art. 230 k.p.c.), istotne dla sprawy fakty Sąd Okręgowy ustalił w oparciu o przedstawione dokumenty prywatne i urzędowe, których autentyczność nie budziła wątpliwości i nie była przedmiotem zarzutów stron postępowania.

Sąd oddalił wnioski powoda o przesłuchanie wskazanych w pozwie świadków, którzy mieli zeznawać na okoliczność budowy przez powoda domu na nieruchomości położonej w B. działka (...) i charakteru posiadania powoda, jak również dowodu z przesłuchania stron. Sąd poczynił ustalenia w zakresie dokonanych przez powoda remontów, rozbudowy i nakładów na w/w nieruchomość w oparciu o opinie biegłych sądowych wydane w sprawach I C 173/09 Sądu Rejonowego w M. oraz I C 60/09 Sądu Okręgowego w Krakowie, wobec czego przeprowadzenie dowodu na te okoliczności było zbędne. Ponadto dowód z przesłuchania stron jako dowód subsydiarny nie był przeprowadzony, gdyż wszystkie konieczne dla wyjaśnienia sprawy fakty zostały już wyjaśnione. Sąd Okręgowy oddalił również wniosek powoda o odpuszczenie dowodu z opinii biegłego albowiem okoliczności na które został zgłoszony zostały już dostatecznie ustalone w opiniach głównych i uzupełniających biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości i budownictwa mgr inż. S. S. przeprowadzonych w postępowaniu I C 60/09 tut. sądu. Biegły ustalił zależności między wartością nakładów poczynionych przez powoda na nieruchomość, wartością zabudowanej działki i gruntu. Obecne ustalenia biegłych mogłyby różnić się o tyle o ile w okresie od wydania w/w opinii do chwili obecnej zmieniły się ceny rynkowe (wzrost lub spadek), jednak sama proporcja wartości, relacje ceny działki pod zabudowę do ceny posadowionego na niej budynku nie zmieniają się. Relacja ta pozostałaby taka sama, zatem przeprowadzenie dowodu z nowej opinii było bezprzedmiotowe.

W oparciu o poczynione ustalenia Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. sąd odrzuci pozew, jeżeli o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami sprawa jest w toku albo została już prawomocnie osądzona.

W ocenie Sądu Okręgowego pomiędzy sprawą I C 60/09 i niniejszą sprawą w zakresie roszczenia o zapłatę kwoty 145 000 zł zachodzi tożsamość stron – stronami obu tych spraw są bowiem: W. B. (jako powód) i L. J. (jako pozwana). Z porównania żądań zgłoszonych w sprawie sygn. akt I C 60/09 i I C 493/15 wynika nadto, że zaistniała, w zakresie roszczenia o zapłatę, tożsamość faktyczna dochodzonych przez powoda roszczeń. W obu tych sprawach powód powołuje się na fakt, iż poczynił określone nakłady na utrzymanie pozwanej, jej wyżywienie, odzienie, zakup leków, a także wykonał remont budynku mieszkalnego co stanowi o bezpodstawnym wzbogaceniu pozwanej. Również powód powołał ponownie te same okoliczności faktyczne co w postępowaniu I C 60/09. Zatem pomiędzy żądaniami powoda o zapłatę w postępowaniu do sygn. akt I C 60/09 oraz w niniejszej sprawie zachodzi tożsamość. Sprawa o sygn. akt I C 60/09 została już prawomocnie zakończona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 03 października 2013 r., sygn. akt I ACa 792/13 i Acz 1172/13 i wobec tego mamy do czynienia ze stanem rzeczy prawomocnie osądzonyj w sprawie sygn. akt I C 60/09 co przesądza o odrzuceniu pozwu w zakresie żądania powoda zapłaty kwoty 145 00 zł, na zasadzie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. o czym Sąd Okręgowy orzekł w pkt I wyroku.

Odnosnie zaś żądania zobowiązania pozwanej L. J. do przeniesienia własności nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) na powoda w oparciu o art. 231 § 1 k.c. należy wskazać, że przepis ten stanowi, iż samoistny posiadacz gruntu w dobrej wierze, który wznosił na powierzchni lub pod powierzchnią gruntu budynek lub inne urządzenie o wartości przenoszącej znacznie wartość zajętej na ten cel działki, może żądać, aby właściciel przeniósł na niego własność zajętej działki za odpowiednim wynagrodzeniem.

Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1997 r., sygn. akt I CKU 32/97 (LEX nr 863071) stosownie do art. 231 § 1 k.c. roszczenie o przeniesienie na jego podstawie własności nieruchomości powstaje, jeżeli spełnione są kumulatywnie następujące przesłanki: 1) samoistne posiadanie osoby, która wzniosła budynek lub inne urządzenie,

2) dobra wiara posiadacza, 3) wzniesienie budynku lub wzniesienie innego urządzenia, 4) znaczna różnica wartości wzniesionej budowli i działki zajętej pod budowę.

Zdaniem Sądu Okręgowego powód nie wykazał w niniejszym postępowaniu, że doszło do kumulatywnego spełnienia wszystkich ustawowych przesłanek określonych w art. 231 k.c. Powód wykazał, że jest samoistnym posiadaczem nieruchomości obejmującej działkę nr (...) o pow. 1,16 ha w B., gdyż wszedł w jej posiadanie na skutek zawarcia z pozwaną umowy o dożywocie Rep. (...) nr (...). Umowa ta następnie okazała się nieważna, jednakże powód nadal zamieszkuje na nieruchomości pozwanej. Powód zakładał, że w okresie kiedy był w księdze wieczystej wpisany jako właściciel nieruchomości z tytułu umowy dożywocia czynił nakłady na własną nieruchomość i nie przewidywał możliwości jej utraty na rzecz pozwanej, zatem był posiadaczem w dobrej wierze. Również dokonaną przez powoda rozbudowę już istniejącej nieruchomości w postaci drewnianego budynku należy traktować jako wzniesienie budynku, a nie jedynie jego remont lub poczynienie nakładów, jak podnosiła pozwana. Sam biegły T. B. w swojej opinii w sprawie I C 173/09 wskazał, że taki zakres robot wykraczał poza definicje remontu już istniejącego obiektu i należało je zaklasyfikować jako budowę nowego obiektu lub rozbudowę istniejącego obiektu. Wymagane było uzyskanie stosownego pozwolenia na budowę, którego powód wszakże nie posiadał, wobec czego nakazano rozbiórkę przedmiotowego budynku.

Nie została jednak spełniona przesłanka dotycząca wartości wykonanego budynku, która zgodnie z art. 231 § 1 k.c. ma przewyższać znacznie wartość zajętej na ten cel działki. Z opinii biegłego S. S. wydanej w sprawie sygn. akt I C 60/09 stanowiącej podstawę ustaleń również w niniejszym postępowaniu wynika, iż do badania wartości gruntu pod zabudowę musiała być przyjęta powierzchnia na poziomie min. 0,1500 ha, gdyż taka minimalna wielkość działki pod zabudowę wynika z uchwały nr (...) Rady Miejskiej w D. z dnia 30 listopada 2004 r. w sprawie Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego miasta i gminy D. z późniejszymi zmianami. Nie można zatem było wydzielić do badania mniejszej powierzchni działki, zajętej przez budynek i służącej jedynie niezbędnemu korzystaniu z niego. Wartość gruntu pod zabudowę o wielkości 1500 m² oszacowana przez biegłego wyniosła 121 606,87 zł. Wartość rynkowa części zabudowanej nieruchomości stanowiła kwotę 54 068,66 zł, zaś nakłady poczynione przez powoda stanowiły kwotę 68 000 zł. Zatem wartość budynku postawionego przez powoda nie przekracza znacznie wartości działki, na której jest on posadowiony, lecz jest z nią praktycznie tożsama (122 068,66 zł wartość zabudowy, zaś 121 606,87 zł wartość gruntu). Zaznaczyć należy iż obecnie gdyby wykonać ponownie opinię z zakresu szacowania nieruchomości o co powód wnosil – to dałaby ona wynik taki sam tj. nie zmieniłaby się relacja kosztów budowy do wartości zabudowanego gruntu – choć same wartości mogłyby być wyższe lub niższe w zależności od trendu na rynku. Nieruchomości a pod uwagę mogłyby być brane tylko te nakłady i roboty budowlane które były wykonane w okresie posiadania samoistnego w dobrej wierze a to był okres do zbycia przez powoda działki na rzecz M. P. co stało się jeszcze w 2006r. Jego zaś prace przy budynku , ich wartość została już raz oszacowana w sprawie I C 60 /09 – tak jak i wartość zabudowanej działki , a opinia w tej sprawie była jednym z dowodów na których sąd oparł swe rozstrzygnięcie. Posłużenie się w art. 231 § 1 k.c. określeniem „znaczna” wskazuje, że dysproporcja pomiędzy wartością wzniesionego budynku, a wartością działki musi być dużych rozmiarów, a w niniejszej sprawie wartość działki o rozmiarach wymaganych obowiązującymi w roku 2006 właściwymi przepisami czyli minimum 15 arów – oraz budynku właściwie pozostawała na porównywalnym poziomie, w sposób oczywisty więc nie została spełniona powyżej powołana ustawowa przesłanka. Ponadto obowiązuje decyzja (...)u z dnia 12 stycznia 2016r. skierowana do obecnej właścicielki tj. L. J. nakazująca jej rozbiórkę tego domu , a konkretnie elementów jego rozbudowy. Brak kumulatywnego spełnienia przesłanek żądania opartego na art. 231 § 1 k.c. stanowił o oddaleniu powództwa w tym zakresie.

O kosztach procesu Sąd orzekł zgodnie z art. 98 k.p.c. oraz § 6 pkt 7 w zw. z § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2013 r., poz. 461 t.j.).

Apelację od tego wyroku, zaskarżając go w części oddalającej powództwo oraz zasądzającej od powoda na rzecz pozwanej koszty procesu (pkt II i III) wniósł powód W. B., który zarzucił:

1. naruszenie art. 102 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu;
2. naruszenie art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 235 § 1 k.p.c. poprzez oddalenie kluczowego wniosku dowodowego powoda o powołanie biegłego do wyceny nieruchomości będącej przedmiotem sporu i oparcie się przez Sąd na opiniach nieaktualnych i wydanych na potrzeby innych postępowań;
3. naruszenie art. 217 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez oddalenie wniosków dowodowych powoda z przesłuchania świadków mimo, że zmierzały do wyjaśnienia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, a okoliczności będące przedmiotem zgłoszonych dowodów nie zostały wyjaśnione;
4. naruszenie art. 299 k.p.c. poprzez oddalenie dowodu z przesłuchania powoda i pozwanej jako stron mimo istnienia niewyjaśnionych, istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy faktów;
5. naruszenie art. 231 § 1 k.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że roszczenie powoda z punktu 1 pozwu jest niezasadne.

Wskazując na powyższe zarzuty apelujący wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części i uwzględnienie żądania przeniesienia własności nieruchomości opisanej w pozwie oraz przyznanie wynagrodzenia pełnomocnikowi ustanowionego z urzędu za pomoc prawną udzieloną pozwanej. Nadto powód wniósł o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu wyceny nieruchomości i zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kosztów postępowania apelacyjnego, zasądzenie na rzecz pełnomocnika powoda kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu, które nie zostały uiszczone nawet w części; ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Pozwana wniosła o oddalenie apelacji, a jej pełnomocnik o zasądzenie od Skarbu Państwa wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną pozwanej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym, które nie zostały uiszczone ani w całości ani w części.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja powoda W. B. jest nieuzasadniona.

Z uwagi na potrzebę wskazania podstawy rozstrzygnięcia (art. 382 k.p.c.), stwierdzić należy, że ustalony przez Sąd Okręgowy stan faktyczny Sąd Apelacyjny przyjął za własny bowiem wyprowadzony on został z dowodów, których ocena odpowiada wszelkim wskazaniom z art. 233 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy uwzględnił wszystkie przeprowadzone w toku postępowania dowody, wyciągnął z nich wnioski logicznie poprawne i odpowiadające aktualnym poglądom na sądowe stosowanie prawa.

Wyraźnie podkreślić należy, że zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego ocena wiarygodności i mocy dowodów jest podstawowym zadaniem sądu orzekającego, wyrażającym istotę sądenia, a więc rozstrzygnięcia kwestii spornych w warunkach niezawisłości, na podstawie własnego przekonania sędziego przy uwzględnieniu całokształtu zebranego materiału (orz. Sądu Najwyższego z 16 lutego 1996 r., II CRN 173/95).

Ponieważ w apelacji nie podniesiono zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. wystarczy poprzestać na tych ogólnych stwierdzeniach niemniej jednak z uwagi na zdarzenia mające miejsce po wydaniu zaskarżonego wyroku zachodzi potrzeba poczynienia dodatkowych ustaleń.

I tak Sąd Apelacyjny ustalił, że: zawiadomieniem z dnia 19 września 2016 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w M. E. Ł. w sprawie eksmisyjnej z wniosku wierzyciela L. J. na podstawie tytułu wykonawczego tj. wyroku Sądu Rejonowego w M. z dnia 11 lutego 2014 r., sygn. akt I C 43/10 na dzień 17 listopada 2016 r. wyznaczyła termin czynności egzekucyjnych. Czynności związane z przeprowadzeniem eksmisji dłużników: M. P., D. P. i W. B. zostały przeprowadzone skutecznie i żaden z dłużników nie zamieszkuje w lokalu podlegającym eksmisji tj. B. (...)

(zawiadomienie z 19 września 2016 r. k. 162, zaświadczenie z 27 grudnia 2016 r. k. 163). Pismem z dnia 10 stycznia 2017 r. Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w M. zwrócił się do pozwanej L. J., w związku z informacją przekazaną przez W. B., że od 1 grudnia 2016 r. nie zamieszkuje w budynku nr (...) w miejscowości B. – o udzielenie informacji czy w budynku objętym nakazem rozbiórki zgodnie z decyzją z dnia 12 marca 2015 r., znak: KB 440.78.2011.GG nadal przebywają M. P. oraz małoletni D. P., a jeżeli budynek został opuszczony i opróżniony, to czy podjęto czynności zmierzające do wykonania orzeczenia nakazu rozbiórki (pismo z 10 stycznia 2017 r. k. 164). Do pisma zawierającego w.w. wnioski dowodowe, z dnia 15 lutego 2017 r., pozwana dołączyła sześć zdjęć przedstawiających stan budynku po opuszczeniu go przez powoda, M. P. i małoletniego D. P.. Równocześnie podała, że fotografie obrazują dewastację budynku przez powoda, który opuszczając go wyrywał drzwi i okna z futrynami, zrywał podłogę oraz kable energetyczne ze ścian i nie zawahał się nawet przed wyrywaniem wanny i muszli klozetowej. Zdewastowana została też cała instalacja grzewcza tj. piec kaflowy oraz rury. Powód nie zaprzeczył prawdziwości tych twierdzeń ani też stanu budynku przedstawionego na załączonych fotografiach (fotografie po k. 164).

Przechodząc do zarzutów apelacji stwierdzić należy, że nie doszło do naruszenia prawa procesowego w sposób mający wpływ na wynik sprawy.

W sprawie nie doszło do naruszenia art. 278 § 1 k.p.c. w związku z art. 235 § 1 k.p.c. bowiem są to przepisy ogólnie określające sytuacje wymagające powołania biegłego z uwagi na potrzebę sięgnięcia do wiadomości specjalnych oraz miejsce przeprowadzania postępowania dowodowego. Tu wypada zauważyć, że Sąd Okręgowy nie negował potrzeby odwołania się do wiadomości specjalnych celem określenia wartości działki zajętej pod budowę oraz wartości nakładów poczynionych przez powoda do czasu dokonania przez niego darowizny nieruchomości na rzecz M. P. i uzasadnił też powód dla którego oddalił wnioski dowodowe powoda w tym o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego do spraw szacowania nieruchomości. Dlatego też kluczowe jest odniesienie się do decyzji dotyczącej oddalenia tych wniosków, a zatem naruszenia art. 217 § 1 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c.

Artykuł 227 k.p.c. określa jedynie co może być przedmiotem dowodu i praktycznie trudno jest zarzucić Sądowi naruszenie tego przepisu. Niewątpliwie w niniejszej sprawie do sytuacji takiej nie doszło zwłaszcza, że powód nie określa w czym konkretnie upatruje naruszenia tego przepisu poza oddaleniem jego wniosków dowodowych.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 217 § 1 k.p.c. stwierdzić należy, że oczywistym jest, iż strona aż do zamknięcia rozprawy może przytaczać okoliczności faktyczne i dowody na uzasadnienie swych wniosków lub dla odparcia wniosków i twierdzeń strony przeciwnej z zastrzeżeniem niekorzystnych skutków, jakie według k.p.c. mogą dla niej wyniknąć z działania na zwłokę lub niezastosowania się do zarządzeń przewodniczącego i postanowień sądu. Powód nie został pozbawiony tego uprawnienia więc w tym zakresie nie doszło do naruszenia art. 217 § 1 k.p.c.. natomiast paragraf ten nie odnosi się do oddalenia czy pominięcia wniosków dowodowych i choć powód nie zarzuca naruszenia art. 217 § 2 lub 3 k.p.c. (co jest istotne bo Sąd II instancji związany jest zarzutami naruszenia prawa procesowego) wyjaśnić wypada, że Sąd pominię środki dowodowe, jeżeli okoliczności sporne zostały już dostatecznie wyjaśnione lub jeżeli strona powołuje dowody jedynie dla zwłoki (art. 217 § 3 k.p.c.).

Przez wyjaśnienie spornych okoliczności rozumieć należy taki stan rzeczy, w którym albo nastąpiło uzgodnienie między stronami spornych dotychczas okoliczności, albo też zostały one wyjaśnione na korzyść strony powołującej dowody. Niedopuszczalne jest pominięcie zaoferowanych środków dowodowych z powołaniem się na wyjaśnienie sprawy, jeżeli ocena dotychczasowych dowodów prowadzi, w przekonaniu sądu, do wniosków niekorzystnych dla strony powołującej dalsze dowody. Oznaczałoby to bowiem pozbawienie jednej ze stron możliwości udowodnienia jej twierdzeń. Sytuacja taka jednak nie zachodzi, gdy teza dowodowa jest nieistotna dla rozstrzygnięcia lub proponowany środek jest nieprzydatny dla jej udowodnienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2007 r., IV CSK 41/07, Lex nr 346211).

Z sytuacją taką jak w ostatnim zdaniu powołanego orzeczenia Sądu Najwyższego mamy do czynienia w niniejszej sprawie. Sąd Okręgowy sięgnął bowiem do dowodów z opinii biegłych opracowanych w innych postępowaniach w tym głównie w sprawie toczącej się między tymi samymi stronami co niniejszego postępowania. I wbrew zarzutom

apelacji opinia ta jest miarodajna dla oszacowania wartości nakładów poczynionych przez powoda do września 2006 r. kiedy to darował nieruchomości M. P. z uwagi na mniejszy upływ czasu od czynienia tych nakładów do chwili ich oszacowania między innymi w oparciu o oględziny nieruchomości (chodzi tu o opinie w sprawie sygn. akt I C 60/09). O słuszności decyzji Sądu Okręgowego dotyczącej oddalenia wniosków dowodowych zgłoszonych przez powoda w tym dowodu z opinii biegłego do spraw szacowania nieruchomości świadczy też fakt, że pozew w niniejszej sprawie wpłynął do Sądu Rejonowego w M. w dniu 16 grudnia 2014 r., do sprecyzowania żądania pozwu doszło zaś dopiero w dniu 8 grudnia 2015 r. a więc nastąpiło to po szeregu latach nie tylko od darowizny nieruchomości na rzecz M. P. we wrześniu 2006 r. ale też po spłonięciu starego drewnianego domu, rozpoczęciu odbudowy przez powoda i M. P., która także zgłaszała w sprawie sygn. akt I C 173/09 swe roszczenia o zapłatę z tego tytułu wobec L. J.. Do tego 12 marca 2015 r. Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w M. nakazał pozwanej L. J. wykonanie rozbiórki obiektu budowlanego – rozbudowy budynku mieszkalnego posadowionego na działce nr (...) w miejscowości B.. Decyzja ta oznacza, że samo roszczenie oparte na art. 231 § 1 k.c. jest bezprzedmiotowe bowiem rozbudowa dokonana wbrew sztuce budowlanej (dla laika oczywistym jest np., że wsparcie konstrukcji dachu częściowo na pozostałościach spalonego domu jest niedopuszczalne i grozi katastrofą budowlaną) i bez zezwolenia na budowę nie może doprowadzić do przeniesienia własności działki zajętej pod budowę, która ma być rozebrana. Takie pojmowanie skutków nakładów poczynionych przez powoda doprowadziłoby do pozyskania własności gruntu bez budynku bo ten zostałby rozebrany, a zatem prowadziłoby to do wypaczenia sensu i społeczno gospodarczego prawa określonego w art. 231 § 1 k.c.

Te względy, obok podanych przez Sąd Okręgowy, doprowadzić musiały do oddalenia wniosków dowodowych powoda. Podkreślić też należy, że pełnomocnik powoda zgłosił zastrzeżenie jedynie co do decyzji Sądu Okręgowego o oddaleniu wniosków dowodowych, a nie co do dopuszczeniu dowodu z wyroku i uzasadnienia w sprawie sygn. akt I C 60/09 Sądu Okręgowego w Krakowie oraz dokumentów zawartych w tych aktach tj. opinii biegłych B. i S. S. oraz dowodu z orzeczeń i uzasadnień Sądu Rejonowego w M. w sprawach o sygn. akt I C 173/09; I C 186/06; I C 43/10. Oznacza to, utratę możliwości powoływania się na zarzut dotyczący wykorzystania w.w. opinii dla czynienia ustaleń faktycznych przez Sąd Okręgowy na etapie postępowania apelacyjnego.

Przepis art. 162 k.p.c. przewiduje bowiem prekluzję zarzutów dotyczących niektórych naruszeń prawa procesowego. Skutkiem ich niepodniesienia przez stronę, w sposób wskazany w przepisie, jest utrata możliwości powoływania się na nie w dalszym toku postępowania, a więc także w postępowaniu wywołanym wniesieniem apelacji oraz w postępowaniu ze skargi kasacyjnej, chyba że zachodzą przypadki, o których mowa w art. 162 zdanie drugie in fine k.p.c.

Należy podkreślić, że przepis art. 162 k.p.c. stanowi ważną normę procesową, pełniącą w praktyce dwojaką funkcję. Po pierwsze, mobilizuje strony do możliwie szybkiego zwracania sądowi uwagi na popełnione uchybienia procesowe, co w większym stopniu pozwala na ich usunięcie oraz przeprowadzenie postępowania w sposób prawidłowy. Po drugie, dyscyplinuje strony do niezwłocznego zgłaszania sądowi dostrzeżonych uchybień. Aby jednak przepis ten był skuteczny i prowadził do rzeczywistej realizacji założonych w nim celów, musi przewidywać rygor utraty możliwości powoływania się w dalszym toku postępowania na wskazane w nim zarzuty. W przeciwnym wypadku strony pozostawiałyby sobie możliwość ich podniesienia np. dopiero w apelacji, mogąc w sposób zamierzony (o ile pozostaje to w ich interesie) przedłużać tok postępowania sądowego. Analizowana norma prawna w znacznym stopniu ogranicza możliwość takiego postępowania. Przepis ten zapewnia stronie respektowanie jej praw procesowych, a jednocześnie zabezpiecza prawidłowy tok procesu. Leży to w interesie samej strony. Wprowadzony rygor prekluzji – powodujący utratę zarzutów – sprzyja pobudzaniu inicjatywy stron i zmierza do zwiększenia efektywności oraz przyspieszenia ostatecznego zakończenia sprawy. Ustawa wyklucza takie postępowanie strony, z którego wynika, że godzi się ona z decyzją sądu orzekającego i nie podejmuje czynności określonych w art. 162 k. p. c., a następnie wykazuje wadliwość tej decyzji.

Wszystko to prowadzi do wniosku, iż nie tylko stawiane zarzuty są nietrafne, ale też zarzut oparcia się na opiniach wydanych w innych sprawach jest niedopuszczalny z uwagi na niezgłoszenie tego zarzutu w trybie art. 162 k.p.c. po wydaniu postanowienia dowodowego przez Sąd Okręgowy na rozprawie w dniu 4 sierpnia 2016 r.

W sprawie nie doszło też do naruszenia art. 299 k.p.c. bowiem dowód z przesłuchania stron jest dowodem subsydiarnym i Sąd nie ma obowiązku w każdej sprawie przeprowadzania tego dowodu. W niniejszej sprawie okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy ustalone zostały w oparciu o inne przedstawione wcześniej dowody a stanowisko stron w tym w szczególności powoda nie mogłoby wpłynąć na zmianę oceny prawnej zgłoszonego żądania opartego o przepis art. 231 § 1 k.c.

Niezasadny jest też zarzut naruszenia art. 231 § 1 k.c. bowiem w sprawie nie zostało wykazane by spełnione zostały kumulatywnie przesłanki do zobowiązania pozwanej do przeniesienia na powoda własności nieruchomości określonej w pozwie co szczegółowo wyjaśnił Sąd Okręgowy. Mając na względzie nie tylko stosunek wartości nakładów powoda do zajętej na ten cel działki, ale też fakt nakazania rozbiórki tego obiektu budowlanego będącego rozbudową budynku mieszkalnego, a także patrząc na zdjęcia obrazując stan nieruchomości z chwili po eksmisji powoda stwierdzić należy, że nie może być mowy o wzniesieniu budynku o wartości przenoszącej znacznie wartość zajętej na ten cel działki. Do tego już wcześniejszy, przed nakazem rozbiórki, brak pozwolenia na budowę i na użytkowanie budynku niewątpliwie wpływał na ocenę czy doszło w ogóle do wzniesienia budynku lub innego urządzenia, a tak jak w niniejszej sprawie decyzja o rozbiórce całkowicie niweczy zaistnienie tej przesłanki wymaganej przez art. 231 § 1 k.c.. Jeszcze raz w tym miejscu stwierdzić należy, że w przedstawionej sytuacji uwzględnienie żądania pozwu opartego o art. 231 § 1 k.c. doprowadziłoby do przeniesienia na powoda własności działki, z której w oparciu o decyzję administracyjną zniknąć ma obiekt budowlany, a więc sytuacja ta z gruntu przeczy celowi uregulowania kwestii własnościowych gdy samoistny posiadacz gruntu w dobrej wierze wznosił budynek lub inne urządzenie o wartości przenoszącej znacznie wartość zajętej na ten cel działki. Tylko bowiem w takiej sytuacji posiadacz ten może żądać od właściciela by przeniósł na niego własność zajętej działki i to za odpowiednim wynagrodzeniem. Przepis ten ma bowiem zapewnić możliwość uregulowania stosunków własnościowych z uwzględnieniem posiadacza, który wznosił obiekt znacznie przewyższający wartość zakłętą na ten cel działki.

Mając powyższe na uwadze oraz wcześniejsze rozważania przyjąć należy, że w sprawie nie doszło do naruszenia art. 231 § 1 k.c.

Chybiony jest też zarzut naruszenia art. 102 k.p.c.

W uzasadnieniu postanowienia z dnia 19 września 2013 r., sygn. akt I CZ 183/12 (Lex nr 1388472) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że orzekanie o kosztach procesu dokonywane jest na podstawowej zasadzie odpowiedzialności za wynik sprawy (art. 98 § 1 k.p.c.) oraz uzupełniających ją zasadach kompensaty, słuszności i zawinienia (art. 100 do 104¹ i art. 110 k.p.c.). Przyjęcie za podstawę rozstrzygnięcia o kosztach postępowania jednej z zasad uzupełniających powinno być połączone z ustaleniem, że okoliczności sprawy przemawiają za odstąpieniem od zasady ogólnej. Wskazane wyjątki nie mogą być interpretowane rozszerzająco. W odniesieniu do zasady słuszności w art. 102 k.p.c. określone zostały przesłanki, których zaistnienie warunkuje możliwość obciążenia strony przegrywającej jedynie częścią kosztów albo nieobciążania jej w ogóle tymi kosztami. Obejmują one wystąpienie w sprawie wypadków szczególnie uzasadnionych, które powodują, że zasądzenie kosztów na rzecz wygrywającego przeciwnika w całości, a nawet w części, byłoby sprzeczne z powszechnym odczuciem sprawiedliwości oraz zasadami współzycia społecznego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2013 r., V CZ 131/12, niepubl.; z dnia 16 stycznia 2013 r., II CZ 154/12, niepubl.). Z taką sytuacją nie mamy do czynienia w niniejszej sprawie zwłaszcza, że sytuacja materialna strony przegrywającej nie może być decydująca o zastosowaniu art. 102 k.p.c. Do tego dodać należy, że powód wielokrotnie inicjował postępowania przeciwko pozwanej i winien mieć świadomość, że wywołuje to koszty poniesione przez stronę przeciwną. Z tych też powodów Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do zmiany wyroku w części dotyczącej obciążenia powoda kosztami procesu w postępowaniu pierwszoinstancyjnym. Niemniej jednak w ramach postępowania apelacyjnego zasada słuszności została zastosowana, a to z tego powodu, że nieuzasadnionym byłoby obciążanie powoda sumą kosztów wynagrodzenia pełnomocnika pozwanej ustanowionego z urzędu i stawianie pełnomocnika kolejny raz w sytuacji powodującej utrudnione dojście do uzyskania należnego wynagrodzenia.

Mając powyższe na uwadze orzeczono na podstawie art. 385 k.p.c., a o kosztach w oparciu o art. 102 k.p.c. oraz § 8 pkt 6 w związku z § 4 ust. 1 i 3 oraz § 16 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. 2015 poz. 1801).

SSA Jerzy Bess SSA Anna Kowacz – Braun SSA Józef Wąsik